

7. Виллари. Николо Макиавелли и его время, в 3 т. Т.1. со вступ. ст. проф. М.М.Ковалевского. Пер. с итал. И.М. Кригеля. – СПб: «Грядущий день», 1914. – 458 с.
8. Еврипид. Трагедии. Т.2.- М.: Искусство. 1980. – 654 с., ил.
9. Лукиан. Избранная проза.- М.: Правда, 1991. – 720 с.
10. Марьежоль Ж.Г. История Средних веков и Нового времени (1270-1610). –СПб, изд. Л.Ф.Пантелеева, 1893. – 386 с. с ил.
11. Немилов А. Н. Специфика гуманизма Северного Возрождения (типология и периодизация) //Типология и периодизация культуры Возрождения.– М., «Наука», 1978. – С....
12. Плутарх. Избранные жизнеописания. В двух томах. Том 1. – М.: Правда, 1986. – 592 с.
13. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО. –Пресс, Харьков: Изд-во Фолио, 1999. – 1168 с.
14. Пуришев Б.И. Очерки немецкой литературы. XV-XVII в.в. – М.:Гослитиздат, 1955. – 392 с.
15. Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюэль.Пер. с фр. Н. Любимова; [Вступит. статья А. Дживилевова, С.3-20; Примеч. С. Артамонова; Ил. Г. Доре]. – М., Правда, 1981. – 560 с., 5 л. ил.
16. Рабле. Мольер. Вольтер. Гюго. Жор Санд. Золя. – Челябинск. Урал LTD .1998. – 515с., ил.
17. Смирин М.М. Германия эпохи Реформации и великой крестьянской войны для учителей. – М.,Учпедгиз,1962. – 236 с.; 3 л. карт.
18. Сунягин Г.Ф. Промышленный труд и культура Возрождения. – Л.,Изд-во ЛГУ, 1987. – 159, [2] с.
19. Франс А. Собрание сочинений. 8т., Т.7. – М., Госполитиздат, 1959. – 928 с.; 1 л. илл.

Максутова Л.В.

ВАРІАЦІЇ В МОВНОМУ ВИКОРИСТАННІ З ПОГЛЯДУ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

Актуальність. У світі міжнародної незалежності здатність розуміти та плідно спілкуватися з людьми інших культур дуже підвищилась. Необхідність міжкультурного розуміння не починається або на закінчується на національних кордонах. Задля ефективного виконання роботи в багатокультурних організаціях, людям з різних расових та етнічних груп необхідно розуміти культуру та моделі спілкування кожного.

Один з найбільш важливих внесків в наше розуміння зв'язку між мовою та культурою приходить з роботи 1956 року Уорфа. Спираючись на дослідження Сапіра 1925 року, Уорф проаналізував мову індіанців штату Арізона Хопі та приходить до висновку, що мова – це не тільки відтворювальний інструмент для висловлювання ідей. Це творець наших ідей. Замість того, щоб приділяти увагу словарному запасу, Уорф концентрується на структурних різницях між мовою індіанців та європейськими мовами. Наприклад, у своєму аналізі множини, Уорф відзначає, що англомовні люди використовують форму множини як для циклічних іменників (іменники, які відносяться до назв днів, літ та інших часових одиниць), так і для збірних іменників (іменники, які мають фізичний референт, наприклад, яблуко). Індіанці ж не використовують циклічних іменників, вони замість них використовують збірні. У мові хопі у циклічних іменників немає форми множини; вони мають форму тривалості. Тому індіанським еквівалентом англійській формі речення “Він пробув десять днів” буде “Він пробув до одинадцятого дня” [5, с. 72]. Мова хопі немає видно-часових форм, які в багатьох європейських мовах узгоджуються з певними одиницями минулого, теперішнього та майбутнього. Англомовна людина виражає подію, яка відбувається в сьогочасний момент, в одній з двох конструкцій: “він / вона біжить” або “він / вона біжить в сьогочасний момент” [5, с. 73]. Але людина, яка спілкується мовою хопі, може обрати з більш широкого кола теперішнього часу, який залежить від знання або не знання спілкуючимся вагомості зробленого ним твердження, наприклад: “Я знаю, що він / вона біжить в сьогочасний момент”, “Я знаю, що він / вона біжить в сьогочасний момент, хоча я не бачу його / її”, “Мені сказали, що він / вона біжить”, тощо [5, с. 78].

На прикладі цього типу, Уорф підсумовує зв'язок між культурою та мовою, та загальні відмінності у баченні світу людьми, які спілкуються різними мовами. Він вважає, що кожна мова грає дуже важливу роль у формуванні світосприйняття людей, які використовують її.

Бачення зв'язку між мовою та культурою загальновідомо під назвою “Теорія Сапіра-Уорфа”. У цієї теорії є як прихильники, так і критики. На наш погляд, її не зовсім досліджене місце – це неможливість узагальнення всіх культур та приписування цих узагальнень мовам, які використовуються в даних культурах. Наприклад, соціолінгвіст Фарб у своєму дослідженні стверджує, що відсутність годинників, календарів та писемних джерел в хопі тим самим доводить відмінність у поглядах на час, ніж у людей, які спілкуються європейськими мовами [8, с. 50].

Сапір та Уорф бачать культурну важливість лінгвістичної форми в якості набагато глибше розташований рівень, ніж одна з визначених культурних моделей. Таким чином, справжня цінність гіпотези Сапіра-Уорфа не в забезпеченні певних та детерміністичних зв'язків між особливими лінгвістичними категоріями та розумовими моделями людей в системі культури, а в виразному союзі мови, розуму та всієї культури мовленнєвого суспільства [8, с. 45].

Підбиваючи підсумки всього вищезазначеного, ми можемо сказати, що ця теорія дуже важлива в наш час. Багато українських досліджень були проведені за допомогою неї. Наприклад, кримськотатарська мова порівнюється з іншими тюркськими мовами, українська – з іншими слов'янськими.

Деякі студенти мовних факультетів, філософських, культурних та комунікаційних факультетів сумніваються щодо такої інтерпретації цієї теорії, так як в наш час існує ще одна теорія – Бернштейна.

У той час, коли теорія Сапіра-Уорфа має відношення до мови, свідомості та культури, Бернштейн в 1966 році ввів теоретичну основу, яка допомагає нам розуміти мовленнєві моделі (або вербальну поведінку) представників різних культур [5, с. 75]. Бернштейн висуває гіпотезу про те, що наші мовленнєві моделі обов'язково обумовлюються нашими соціальними умовами. Він вказує на те, що мова виявляється в одній з двох типів норм або кодировок. Обмежена норма або кодировка втягує в передачу повідомлення вербальні (передача слів) та невербальні (інтонація, міміка, жести) канали. Обмежені норми сильно залежать від прихованих, недоказаних реплік (міжособові відносини, фізичне та психологічне навколишнє середовище та інші умовні натяки). Бернштейн поясняє, що “мова дограє своє на тлі загальноприйнятих припущень мовців, на тлі сталих та поділяючих інтересів та ідентифікацій, на тлі системи загальних очікувань; коротше кажучи, вона передбачає місцеву культурну ідентифікацію, яка знижує потребу мовців розкривати те, що вони кажуть словесно та робити це ясніше” [5, с. 78].

Обмежена кодировка нагадує жаргонізм або “стенографічну” мову, при використанні якої мовець майже став машиною. Наприклад, коли ви спілкуєтесь зі своїм близьким другом, ви часто робите тільки краткі зауваження або нагадування про що-небудь. Відповідь на запитання: “Ну, як це було, Іване?” може бути отримана від Івана без його запитань, що мається на увазі під словом “це”. У сторонньої людини можуть виникнути проблеми з розумінням цього питання через брак загального змісту. Жаргон, який використовується певною групою, також представляє тип обмеженої кодировки. Ключові слова, які використовуються лікарями, інженерами, кримінальними елементами або членами однієї родини та близькими друзями дуже незрозумілі у змісті та відомі лише тільки представникам таких груп.

Мовці, які використовують розширену норму або кодировку, застосовують розгорнутий словниковий варіант мови, мало спираючись на невербальні або інші умовні натяки. В той час, як при використанні обмеженої кодировки нова інформація приходить по невербальним каналам, вербальні шляхи є пріоритетним джерелом інформації для розширеної норми. Далі Бернштейн поясняє розширену норму, протиставляє її обмеженій: “Мовці, які використовують обмежену норму, залежать від цих загальних припущень. Взаємно підтримуваний рівень ідентифікації визначає коло загальних намірів та рівень нормованості мовлення. Залежність підтримання соціальних відносин породжує розширену норму не цього рівня. С розширеною нормою слухач залежить від розширеного словникового значення” [7, с. 35].

Коли звертатися до міжкультурного порівняння, концепція Бернштейна про обмежені та розширені норми та коди близько співвідноситься з зауваженням Холла в 1976 році про комунікативні моделі у висококонтекстних та низькоконтекстних культурах. Як ми знаємо, на непрямі вербальні повідомлення (контекстуальні натяки) робиться наголос у висококонтекстних культурах, а в низькоконтекстних – на ясні, чіткі вербальні повідомлення. Сильна довіра мовців, які використовують обмежену норму, невербальним та іншим контекстним натякам зображує загальні комунікативні моделі висококонтекстуальних культур. У свою чергу, спирання на розширену норму, ясність у вербальних повідомленнях характеризує комунікативні моделі низькоконтекстуальних культур [8, с.123].

Для підтвердження даної точки зору, Холл характеризує письмовий вид китайської мови як високо обмежену або закриту мову. Щоб бути письменним у китайській мові, треба розуміти приховане значення та важливість героїв та китайської історії. Також потрібно знати систему вимови, в якій існує чотири тональності, та їх зміни позначають зміни значення. Розуміння закритої, висококонтекстуальної системи подібної китайській вимагає не тільки функціональних знань культури та історії, але також й чуттєвості до особливого соціального підтексту. Наприклад, багато азійських мов таких, як китайська, японська, корейська та кримськотатарська, дуже залежать від соціального статусу адресата. Мови прямо чи непрямо вказують на соціальне становище людини, співвідносного з мовцем. Найчастіше це досягається використанням або афіксальними формами поважного звертання, або використанням певних слів із зазначенням поваги чи зневаги. Певні слова, займенники та дієслова можуть бути використані тільки при звертанні до вищої за рангом особи. Друга група слів може бути використана тільки при звертанні до рівного собі. Третя група слів використовується тільки у спілкуванні з підлеглим. Йошикава, японський вчений в 1999 році у своєму дослідженні посилався на свій особистий досвід: “Коли б я не звертався до свого японського керівництва чи до старших за себе людей, я завжди називаю їх за прізвищами та неважливо, на скільки близько ми можемо бути знайомі. Я до сих пір некомфортно себе почуваю, коли звертаюсь за іменем, навіть якщо звертаюсь до них англійською мовою. У випадку ж українським керівництвом, я відчуваю себе, як дома, звертаючись до них за іменем, якщо наші стосунки достатньо близькі та це дозволяють” [6, с. 89].

Ця вербальна модель, яка відображає сприйняття ієрархічного контексту, присутня в слов'янських мовах.

Представлені загальні концепції Сапіра та Уорфа, Бернштейна та Холла про зв'язки між культурою та вербальними повідомленнями ми застосуємо при вивченні особливих міжкультурних варіацій у використанні словесних повідомлень. Як можуть особи з висококонтекстуальних обмежено нормованих культур розуміти значення та функції вербальних повідомлень у загальному контексті спілкування, відмінного від низькоконтекстуальних розширено нормованих культур? Як можуть культури відрізнитися у підкресленні важливості словесної точності та ясності? Як можуть культури варіювати у своєму сприйнятті та використанні мовчання? Які комунікативні функції може мовчання виконувати? Усвідомлення цих чи інших співвідносних між собою питань необхідне для підвищення нашого розуміння моделей спілкування з

іноземцями так само, як і власних моделей комунікації.

З часів появи в усіх культурах мовних систем, важливість словесних повідомлень в міжособових відносинах стала всебічним усвідомленням. Культури різняться у розташуванні важливості на слова та розмову. В Україні мовлення прийнято розглядати як об'єкт дослідження, більш або менш залежний від комунікативного контекста, та, заради мети систематичного аналізу, вона може бути вилучена з соціального середовища [1, с. 175]. Мовець та слухач розглядаються як окремі одиниці, які знаходяться у відносинах, які визначені в першу чергу через словесні повідомлення. Початковою функцією мовлення, згідно з даною дослідницькою традицією, є вираз будь-яких ідей та думок якумога чіткіше, логічніше та переконливіше, для того, щоб мовець міг бути повністю ідентифікований за його чи її індивідуальністю у впливі на інших.

Нещодавні дослідження передбачають, що існують особливі культурні різниці, які розцінюють переконання про розмову. Пересвідчення про розмову відносяться до наших оцінок функцій розмови та мовчання. Наприклад, Віманн, Чен та Джилс у 1986 році провели дослідження та показали, що мешканці Росії вважають розмову більш важливим та приємним заняттям, ніж поляки або білоруси. Росіяни більш спроможні, ніж ці дві групи, ініціювати розмову з іншими та входити до розмови, коли настає така нагода, ніж дві інші групи. Тріандіс стверджує, що ці погляди сформовані завдяки поняттю індивідуалізму-колективізму: “Моє трактування таке: в індивідуалістів є вибір серед багатьох груп..., до яких вони належать, та зазвичай належать до цих груп, тому що вони це роблять залюбки. Колективісти ... народжені в декількох групах та так чи інше пов'язані з ними. Тому колективістам не потрібно виходити за рамки групи та намагатися бути прийнятими, в той час, як індивідуалістам потрібно добре працювати, щоб їх прийняли. Це поясняє те, що частіше індивідуалісти більше спілкуються, намагаються контролювати ситуацію за допомогою слів та не цінують мовчання” [7, с. 56].

Порівнюючи з азійськими, арабськими та слов'янськими формами словесного вираження, ці форми в Україні є більш прямими, яснішими та точними або відкритими; мовчання свідомо уникається в міжособистісному спілкуванні. Від добрих та компетентних мовців очікується казати, що вони думають, та мати на увазі, що вони кажуть. Окрім цього, наприклад, якщо кримські татари дізнаються або зрозуміють, що хтось розмовляв двозначно або уклібно з повагою до важливих справ, вони схилиються до розцінки цієї людини як ненадійної, якщо навіть нечесної. Більшість європейських низькоконтекстуальних культур таких, як французька, німецька та англійська, виказують подібні культурні традиції. Ці культури надають високий рівень соціальної апробації особистостям, вербальна поведінка яких у вираженні думок та почуттів є точною, ясною, відвертою та прямою [3, с. 98].

Прямі та опосередковані форми спілкування також відносяться до використання третьої особи в соціальному дискурсі. Стюарт у 1972 році відзначав, що слов'яни розглядають перекладача “в якості вікна, яке передає повідомлення з однієї мови в іншу, але в культурах, де роль третьої особи звична, функція перекладача може бути дуже підвищена, по відношенню до північноамериканці підвищення ролі викладача – це неспроможність та навіть нелояльність” [3, с. 97].

Попередній приклад показує те, що наше спілкування з людьми, які використовують різні мови та системи вербальної поведінки, легко може призвести до непорозуміння або неточних стверджень, якщо ми будемо розглядати їхню систему як нашу. Давайте розглянемо ще один приклад опису вербальної поведінки слов'ян, який зробив китайський студент Ченг: “Слов'яни відчувають себе зобов'язаними робити словесні зауваження при кожній нагоді. Наприклад, коли хтось їсть, він повинен сказати: “О, це чудово” або “Мої шанування кухареві”, або “Де ви дістали такий чудовий рецепт?”... Азіати ж не звикли до цього роду виразів. Його чи її перша реакція на це така, що слов'яни балакучі та нічого більше, та подальша дружба та міжособистісні стосунки також поверхневі” [4, с. 90].

Для ефективного спілкування з іноземцями, ми повинні розуміти їх стиль спілкування та бути спроможними пристосувати наш стиль до їхнього.

Джерела та література

1. Бергельсон М. Б. Межкультурная коммуникация как исследование программы интеграции // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная компаративистика. – 2001. – № 4. – С. 166 – 181.
2. Романовська Ю. І. Соціокультурний аспект як важливий компонент змісту навчання іноземних мов // Вища освіта. – 2003. – № 4. – С. 74 – 79.
3. Шлапакова О. С. Диалог культуры и жанра речи // Мовознавство: Компаративістика // Новітня філологія. – 2005. – № 1. – С. 93 – 103.
4. Allen, I. The language of ethnic conflict. New York: Columbia University Press, 1983. – 235 p.
5. Barnlund, D. Toward a meaning-centered philosophy of communication. Journal of communication. – 1990, # 2, p. 71 – 80.
6. Berger, C., & Bradac, J. Language and social knowledge. London: Edward Arnold, 1982. – 350 p.
7. Berlo, D. K. The process of communication. New York: Holt, Rinehart and Winston, 2001. – 195 p.
8. Bourhis, R. The sequential nature of language choices in cross-cultural communication. London: Edward Arnold, 1997. – 380 p.